

Izazovi korištenja i zaštite knjižnične građe u vrijeme pandemije COVID-19

Grgić, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:288655>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Marija Grgić

Izazovi korištenja i zaštite knjižnične građe u doba pandemije COVID-19

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay

U Osijeku, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za informacijske znanosti
Preddiplomski jednopredmetni studij Informatologije

Marija Grgić

Izazovi korištenja i zaštite knjižnične građe u doba pandemije COVID-19

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti, knjižničarstvo

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay

U Osijeku, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum

22. 9. 2021.

Manja Grgić
ime i prezime studenta, JMBAG
0122228826

Sažetak

Pojavom pandemije koronavirusa promijenio se način poslovanja knjižnice te se ustrajno radilo na organizaciji knjižničnog poslovanja koje bi uspješno i učinkovito odgovorilo na nove izazove korištenja i zaštite knjižnične građe. Knjižničnu je građu potrebno sustavno i učinkovito štiti, a novonastala je situacija uzrokovana pandemijom koronavirusa donijela nove korake u preventivnoj zaštiti kako korisnika tako i osoblja te same knjižnične građe koju koriste i koja se pohranjuje u prostorima knjižnica. Papirna građa podložna je propadanju utjecajem raznih vanjskih čimbenika, namjernih ili slučajnih. Pogoršavanjem situacije tijekom razvoja pandemije koronavirusa dezinfekcijska sredstva postaju nužna za korištenje od strane korisnika i osoblja, ali ujedno predstavljaju i nove mogućnosti oštećenja papirne građe. Iz toga proizlazi izazov korištenja knjižnične građe bez riskiranja trajnih oštećenja potencijalno uzrokovanih nepravilnim korištenjem dezinfekcijskih sredstava. Kao još jedan veliki izazov, knjižnice se suočavaju s promjenom u poslovanju u odnosu na svoje korisnike, a ponajviše u osiguravanju dostupnosti knjižničnog fonda. Ograničavanjem dozvoljenog broja korisnika u prostorima knjižnice, korisnici sve više posežu za digitalnim sadržajima koje je moguće pronaći na stranicama knjižnice. Virtualno okruženje u kriznim se situacijama pokazalo kao najučinkovitije pa je tako i knjižnica svoje sadržaje odlučila postaviti na višu razinu. Knjižnični portali postaju sve bogatiji informacijama i projektima, a uz knjižnične, otvaraju se i brojni drugi portali koji svoje sadržaje usmjeravaju na pružanje informacija za vrijeme pandemije. Digitalizaciju građe iz aspekta zaštite građe moguće je promatrati kao odgovor knjižnica na pandemiju koronavirusa. Knjižnice su povećale broj projekata digitalizacije kako bi korisnicima omogućile pristup sadržajima te su na taj način bile u mogućnosti određene primjerke građe dodatno zaštititi budući da se izvorna građa nije morala izlagati potencijalnim oštećenjima.

Ključne riječi: koronavirus, pandemija, zaštita građe, knjižnice, digitalizacija

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pandemija koronavirusa i odgovor knjižnica na pandemiju.....	3
2.1. IFLA-ine smjernice za rad u knjižnicama.....	4
3. Smjernice i preporuke za rad u hrvatskim knjižnicama	5
3.1. Naputak za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica.....	7
4. Rukovanje knjižničnom građom	9
4.1. Digitalizacija građe	12
5. Suočavanje s pandemijom na primjeru Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu ...	14
6. Zaključak.....	17
7. Literatura.....	18

1. Uvod

Zaštita knjižnične građe skup je postupaka koji se primjenjuju u svrhu očuvanja prvobitnog oblika određene jedinice knjižnične građe. Zaštitu je potrebno promatrati iz različitih aspekata, a osim samih štetnih utjecaja na građu i tko se bavi zaštitom, potrebno je zaštitu smjestiti i u poslovanje, okvire, funkcije i poslanje organizacije u kojoj se ona provodi.¹ Zaštitu je moguće podijeliti na nekoliko razina djelovanja, a to su tehnička, operativna i strateška razina djelovanja. Provođenje zaštite uvelike ovisi o interakciji navedenih razina, a i komunikaciji među njima.² Strateška razina djelovanja podrazumijeva sve aspekte djelovanja zaštite na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Na strateškoj razini djeluju stručna tijela koja donose pravilnike koji se odnose na provedbu zaštite građe.³ Tehnička razina zaštite obuhvaća problematiku koja je vezana za građu iz stručno-znanstvene perspektive. Znanstvenim istraživanjima proučavaju se fizikalna i kemijska svojstva građe, a time i opstanak različitih materijala u različitim uvjetima.⁴ Posljednja, operativna razina zaštite odnosi se na skup postupaka kojima se osobe koje su u stalnom doticaju s građom bave kako bi spriječile njezino oštećenje. U operativnu razinu zaštite ubrajamo preventivnu zaštitu građe, provođenje pravilnika o zaštiti, organizaciju poslovanja institucije te rad s korisnicima i njihovo educiranje. Pristup problematici zaštite može se sagledati iz različitih aspekata zaštite, a takav se pristup odvija kroz upravljanje zaštitom. Upravljanje zaštitom definira se kao planirana i sustavna organizacija osoblja, novčanih sredstava i provođenja aktivnosti u svrhu osiguranja trajnosti i dostupnosti knjižnične građe. Ono se može promatrati kroz pet različitih aspekata: strateško-teorijski koji uključuje planiranje, izradu programa, politike zaštite i planova na razini institucije; ekonomsko-pravni koji se odnosi na upravljanje financijskim resursima, praćenje zakona, standarda i pravilnika koji se odnose na zaštitu; edukativni aspekt unutar kojeg je potrebno sagledati edukaciju osoblja na području zaštite građe te osposobljavanje osoblja za specifične aktivnosti zaštite; materijalno-operativni koji se odnosi na ispitivanje stanja knjižničnog fonda, procjena brzine propadanja materijala, tehnike zaštite, primjenu metoda zaštite građe te naposljetku kulturološko-društveni aspekt koji podrazumijeva stvaranje i primjenu kriterija

¹ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // *Libellarium* 1, 2(2008), str. 203-220. <https://hrcak.srce.hr/37156> (2021-09-20)

² Usp. Isto.

³ Usp. Isto.

⁴ Usp. Isto.

vrednovanja i selekcije građe koja će se čuvati i zaštititi.⁵ Glavni cilj zaštite sačuvati je izvorni oblik građe, a samim time i zadržati njenu glavnu zadaću, čitljivost, kada je u pitanju pisana građa, a zatim i očuvati određenu jedinicu građe za druge korisnike knjižnice, oni koji to jesu ili koji će tek postati.⁶ Iza svake dobro očuvane knjige nalazi se dobro educirano osoblje koje je provelo precizne postupke zaštite građe. Edukacija osoblja podrazumijeva dobro poznavanje potreba zbirke, pažljivo rukovanje zbirkama, poznavanje uvjeta u kojima je potrebno pohraniti građu te mogućnost predviđanja potencijalne opasnosti koja bi mogla tjecati na određenu jedinicu građe, a samim time i djelovanje u što kraćem mogućem roku. Novi izazovi u izvođenju zaštite građe pojavili su se početkom pandemije koronavirusa. Spoznajom da se virus može zadržavati na kartonskim površinama i do 24 sata, a čak 2-3 dana na površinama koje su načinjene od plastike, dolazi do novih pravila u rukovanju knjižničnom građom. Dolaskom do novih spoznaja bilo je potrebno potaknuti projekte, pokrenuti inicijative i organizirati obrazovanje knjižničarskog osoblja kako bi unatoč novonastaloj situaciji građa bila zaštićena te dostupna korisnicima.⁷ Upravo je izazov korištenja knjižnične građe nastao kao posljedica ograničavanja broja korisnika koji istovremeno mogu boraviti u knjižnici. Smanjenjem broja korisnika u prostorijama knjižnice povećao se broj korisnika koji posjećuju njene mrežne stranice. Sve većim zanimanjem za digitalizirane sadržaje, knjižnica je morala posvetiti veliku pozornost svojim mrežnim stranicama i uslugama koje se na njima nude. Putem mrežnih stranica održavani su brojni „webinari“, radionice i projekti koji se nisu bili u mogućnosti održati uživo. Na ovaj je izazov knjižnica djelomično odgovorila digitalizacijom građe. Sadržaji koji su digitalizirani dostupni su korisnicima i izvan prostora knjižnice, vrlo im je lako pristupiti te su dostupni za korištenje i onima koji nisu nužno članovi knjižnice. Digitalizacija, iako vrlo korisna, sa sobom donosi i brojne nedostatke poput financijskog troška, manjak kvalitetno obrazovanog osoblja i mogućnost oštećenja. Digitalizirana građa ne oštećuje se korištenjem kao analogna građa, ali unatoč tome nije neuništiva, nije čitljiva okom te ima kratak vijek trajanja radi zastarijevanja softvera koji se koriste za njeno čitanje.⁸ Razmatranjem svih izazova koji su proizašli iz novonastale situacije s

⁵ Usp. Isto.

⁶ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. // Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke." Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 1-36. URL: <https://hrcak.srce.hr/80113> (2021-09-17)

⁷ Usp. Isto.

⁸ Usp. Nielsen, Erland K., Digitisation of Library material in Europe: Problems, Obstacles and Perspectives anno 2007., 2008. <https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7901/galley/8133/download/> / (2021-09-21)

pandemijom koronavirusa, knjižnice su morala pronaći načine kako poslovati unatoč svim izazovima s kojima su bile suočene.

2. Pandemija koronavirusa i odgovor knjižnica na pandemiju

Početak pandemije koronavirusa uzrokovao je promjene u svakodnevnom životu te obavljanju svih djelatnosti kako u privatnom, tako i u poslovnom sektoru. Početkom pandemije knjižnice su, kao i većina ostalih ustanova, morale svoje poslovanje promijeniti i primijeniti mjere koje su od sredine ožujka 2020. godine stupile na snagu odlukom Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske. Tako je prvi korak prema što učinkovitijoj zaštiti od širenja koronavirusa bio ograničavanje broja korisnika koji istodobno smiju boraviti u prostorima knjižnice, a posebice u čitaonicama. Knjižničari su imali zadatak upućivati dolazeće korisnike na slobodna mjesta u čitaonicama te isto tako ograničavati ulazak u knjižnicu sve dok se broj ljudi koji borave u njoj ne smanji. Cilj ovih mjera bio je smanjiti i/ili izbjeći situacije u kojima se ostvaruje bliski kontakt između korisnika knjižnice.⁹ Uz ograničavanje broja korisnika koji istodobno borave u knjižnici, knjižnice su morale i produžiti rokove posudbe knjiga. Knjižnice su također odlučile otkazati ili odgoditi sve nadolazeće događaje koji su zahtijevali okupljanje određenog broja ljudi. Većina projekata odgođena je za malo stabilnija razdoblja, a poneki su održani u virtualnom okruženju. Svakodnevnom i naglim porastom broja zaraženih knjižnice su, u skladu s uputama i smjernicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Nacionalnog kriznog stožera te Ministarstva kulture i Ministarstva znanosti i obrazovanja, zatvorile svoje prostore 19. ožujka 2020. godine. Poslovanje knjižnica u potpunosti je preusmjereno u virtualno okruženje, uredi nisu više bili telefonski dostupni te su se svi poslovi obavljali od kuće. Knjižnice poput Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu zahtjeve za svoje usluge zaprimale su elektroničkom poštom i općenito ostalim elektroničkim načinima. Usluge Nacionalne i sveučilišne knjižnice koje je bilo moguće zatražiti elektroničkim putem su usluge Odjela Bibliografsko središte, usluge ureda za ISBN, ISSN, ISMN, usluge ureda za izradu CIP zapisa te usluge ureda za DOI. Uz navedene usluge, knjižnica je pružila i tehničku te stručnu pomoć knjižnicama koje su članice Integriranog knjižničnog sustava putem portala IKS i BUKI. Nacionalna i sveučilišna knjižnica također je ponudila pomoć i potporu u poslovanju svim školskim, narodnim i visokoškolskim i specijalnim knjižnicama kako bi se

⁹ Usp. Obavijest korisnicima Knjižnice – 16. ožujka 2020., 9.30, 18.3.2021. URL: <https://www.nsk.hr/obavijest-korisnicima-knjižnice-16-ozujka-2020-u-9-30/> (2021-06-12)

knjižnične usluge i dalje mogle odvijati, bez obzira na novonastalu situaciju.¹⁰ Elektroničke usluge poput „Pitajte knjižničara“ ili usluge pretraživanja kataloga knjižnica ostale su na raspolaganju za korištenje korisnicima, a uz to su postale dostupne i usluge su povezane s pružanjem kataložnih informacija, bibliometrijske usluge te bibliografsko referalne usluge.¹¹ Djelomično su obustavljeni i radovi s nakladnicima, koji su, kao i korisnici, svoje upite i zahtjeve mogli zatražiti putem elektroničke pošte, a obvezne primjerke i dalje je bilo moguće dostavljati u knjižnicu, ali u određenom vremenskom razdoblju.¹²

2.1. IFLA-ine smjernice za rad u knjižnicama

Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) je neprofitna, neovisna organizacija koja svoje poslovanje posvećuje razvoju knjižničarstva i suradnji knjižnica na međunarodnoj razini. IFLA je vodeći savez knjižničarskih udruženja te je vodeći uzor u poslovanju knjižnica.¹³ Od samog početka, kroz cijelu pandemiju koronavirusa IFLA izdaje smjernice koje se preporučuju za rad u knjižnicama. Tako je, prema IFLA-i, ponovno otvaranje knjižnica zahtijevalo strogo provođenje i poštivanje mjera koje se odnose na higijenu, ograničavanje bliskog kontakta, ograničavanje pristupa, ali i ograničavanja usluga. Smjernice koje se odnose na higijenu uključivale su temeljito i često pranje ruku, otvaranje vrata ili pritiskanje dugmeta preporučeno je obavljati laktovima kako ruke ne bi došle u kontakt s licem. Jedna od najvažnijih higijenskih preporuka je nošenje zaštitne maske za lice koja treba prekrivati i nos i usta, a isto tako i korištenje jednokratnih rukavica kako bi se smanjio kontakt s površinama. Nadalje, potrebno je postaviti dezinficijense za ruke na mjesta na kojima se ulazi u prostore knjižnice, toalete i na posudbeni stol, kako bi korisnici prilikom ulaska u knjižnicu ili za vrijeme boravka u njoj dezinficirali ruke od mogućih bakterija i virusa. Iako dezinficijensi imaju veliki učinak na građu, količina za dezinfekciju ruku neće oštetiti površinu knjige. Problem nastaje kada se dezinficijens koristi u pretjeranim količinama i prevelikoj učestalosti, ali i ako se ruke, koje su još uvijek mokre od dezinficijensa, koriste na stranicama knjige. Između korisnika i

¹⁰ Usp. Obavijest korisnicima o zatvaranju Knjižnice u skladu s mjerama suzbijanja širenja bolesti COVID-19 – 19. ožujka 2020., 7.30, 19.3.2020. URL: <https://www.nsk.hr/obavijest-korisnicima-o-zatvaranju-knjiznice-u-skladu-s-mjerama-suzbijanja-sirenja-bolesti-covid-19-19-ozujka-2020-7-30/> (2021-06-12)

¹¹ Usp. Obavijest korisnicima o zatvaranju Knjižnice u skladu s mjerama suzbijanja širenja bolesti COVID-19 – 19. ožujka 2020., 7.30, 19.3.2020. URL: <https://www.nsk.hr/obavijest-korisnicima-o-zatvaranju-knjiznice-u-skladu-s-mjerama-suzbijanja-sirenja-bolesti-covid-19-19-ozujka-2020-7-30/> (2021-06-12)

¹² Usp. Isto.

¹³ Usp. About IFLA. URL: <https://www.ifla.org/about> (2021-06-12)

djelatnika knjižnice potrebno je postaviti pleksiglas kako bi zaštitio i jednu i drugu stranu od kapljica tekućine.¹⁴ Mjere koje se odnose na ograničavanje bliskog kontakta nalažu kako je potrebno održavati socijalnu distancu koja iznosi 1,5 do 2 metra jer su maske, iako od velike pomoći, propusne te je moguće da se zaraza širi i uz njihovo nošenje. Potrebno je osigurati i tzv. odstoynike, zalijepljene za tlo na udaljenosti koja iznosi minimalno 1,5 metara kako bi usmjeravala korisnike na distancu koje se potrebno držati. Zbog ograničenog broja korisnika koji mogu u jednom trenutku boraviti u prostorima knjižnice, ukoliko je moguće, preporučeno je odvojiti izlaze od ulaza kako bi se smanjila interakcija između korisnika koji ulaze i napuštaju prostor. Osim ograničenja broja korisnika, potrebno je ograničiti i vrijeme koje provode u knjižnici kako bi se u isto vrijeme uspjela provoditi djelatnost, ali i dalje ostati siguran. Kako bi se regulirao broj korisnika u knjižnici, preporuča se uvođenje košara za knjige. Na ulazu bi stajalo onoliko košara koliko korisnika se smije nalaziti u prostorima knjižnice. Tek kada jedan korisnik izađe i ostavi košaru, drugi smije ući nakon njega.¹⁵ Košare trebaju biti smještene na dobro provjerenom, sigurnom mjestu, odnosno na mjestu na kojem građa ne dolazi u opasnost od oštećenja. Osim toga, potrebno je građu nježno spustiti u košare, izbjegavajući bilo kakav jaki fizički kontakt. Osim higijenskih mjera i mjera za ograničavanje bliskog kontakta, vrlo je važno osvrnuti se i na mjere ograničavanja usluga koje nalažu kako je potrebno ograničiti vrijeme boravka korisnika u prostorima knjižnice, a samim time ograničiti i vrijeme za vraćanje i podizanje bilo koje vrste knjižnične građe. Također, zabranjuje se korištenje fotokopirnih strojeva te sve aktivnosti koje zahtijevaju duži boravak u knjižnici, kao na primjer: čitanje novina ili korištenje knjižnice i čitaonice za osobne potrebe (učenje, osobno čitalačko zadovoljstvo...). Osim toga, zabranjeno je i održavati događaje koji okupljaju veći broj ljudi, uključujući i dogovorene obilaske knjižnice u sklopu nastave.¹⁶

3. Smjernice i preporuke za rad u hrvatskim knjižnicama

Širenje koronavirusa zahvatilo je i Republiku Hrvatsku te ju je, kao i većinu zemalja svijeta, prisililo na promjenu načina poslovanja određenih ustanova i organizacija. Nacionalna i

¹⁴ Usp. Recommendations for reopening libraries (as of April 23, 2020) URL: https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/guidance_for_re-opening_libraries_dbv_23_april.pdf (2021-06-12)

¹⁵ Usp. Recommendations for reopening libraries (as of April 23, 2020) URL: https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/guidance_for_re-opening_libraries_dbv_23_april.pdf (2021-06-12)

¹⁶ Usp. Isto. (2021-06-13)

sveučilišna knjižnica u Zagrebu donijela je „Odluku o organizaciji rada, rasporedu rada i radnog vremena za vrijeme trajanja epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2“¹⁷ Prema odluci iznesene su sljedeće smjernice i preporuke za rad u knjižnicama: rad mora biti organiziran u dvije skupine (skupine A i B) gdje će svaka skupina kontinuirano obavljati određene poslove koje zadaje rukovoditelj ili voditelj odjela ili odsjeka. Potrebno je da grupe rade nazmjenično te da ne budu u fizičkom kontaktu, niti se susretnu u međuvremenu. Nakon obavljenog posla svake skupine, potrebno je dezinficirati prostor u kojem je boravila jedna od skupina. Skupine se sastoje od nužnog osoblja, odnosno od osoblja koje je potrebno kako bi poslovanje knjižnice bilo neometano. Osoblju koje spada pod nužno preporučeno je smanjenje ili izbjegavanje fizičkog kontakta te izbjegavanje održavanja sastanaka uživo.¹⁸ Nadalje, osoblje koje se ne smatra nužnim dužno je obavljati svoje poslove od kuće, pri čemu se obvezuju na pridržavanje propisanog radnog vremena, stanki, odmora, zaštite na radu i ostalim odredbama kojima se uređuje rad u knjižnici. Knjižnica je dužna osigurati tehničke uvjete koji su potrebni za rad od kuće ukoliko zaposlenik ne posjeduje određene uvjete za rad.¹⁹ Kako bi se rad u knjižnici provodio na što sigurniji način, potrebno je imenovati koordinate za zaštitu od virusa COVID-19. Koordinator su zaduženi za poštivanje i provođenje mjera zaštite koje su propisane sukladno Ministarstvu zdravstva Republike Hrvatske te su zaduženi za osiguravanje provođenja Odluke. Koordinator također imaju zadatak olakšavanja i nadgledanja provođenja uputa i mjera Ministarstva te im se isto tako zaposlenici mogu obratiti s dodatnim pitanjima vezanim uz zaštitu na radu.²⁰ Svaki zaposlenik dužan je izvršavati svoje zadane obaveze korektno, imajući na umu da je najvažnije očuvati sigurnost, kako svoju, tako i sigurnost ostalih radnika. Djelatnici knjižnice, isto kao i korisnici, prije dolaska u knjižnicu trebaju izmjeriti svoju tjelesnu temperaturu koja ne smije biti viša od 37,2 °C. Ukoliko tjelesna temperatura prelazi maksimalnu dozvoljenu ili osoba posjeduje bilo koje simptome zaraze/bolesti, potrebno se javiti nadređenoj osobi te ne dolaziti na posao dok se ne obrati svom liječniku.²¹ Osim toga, zaposlenicima je preporučeno da prate upute

¹⁷ Odluka o organizaciji rada – COVID 19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/Odluka-o-organizaciji-rada-COVID-19.pdf> (2021-06-13)

¹⁸ Usp. Odluka o organizaciji rada – COVID 19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/Odluka-o-organizaciji-rada-COVID-19.pdf> (2021-06-13)

¹⁹ Usp. Isto.

²⁰ Usp. Isto.

²¹ Usp. Preporuke za rad sveučilišnih, visokoškolskih, znanstvenih i specijalnih knjižnica tijekom epidemije koronavirusa (COVID-19). URL: <http://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/11/Preporuke-za-rad-sveucilisnih-visokoskolskih-znanstvenih-i-specijalnih-knjiznica-2020-11-27.pdf> (2021-06-14)

Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo te Nacionalnog stožera civilne zaštite gdje mogu pronaći aktualne informacije koje bi im mogle biti od pomoći prilikom rada u knjižnici.²² Na kraju Odluke navedeno je kako će svaki radnik, bez obzira na trenutnu situaciju i organizaciju rada, primiti plaću i sva ostala prava koja stječe svojim radom bez obzira na to obavljaju li rad kod kuće ili u za njega predviđenom prostoru.²³ Nacionalna i sveučilišna knjižnica na prvo mjesto stavlja zdravlje i sigurnost svojih radnika, a u rangu s time i poštovanje mjera propisanih od strane Nacionalnog stožera civilne zaštite. Nacionalna i sveučilišna knjižnica dužna je osigurati svojim radnicima kvalitetne i sigurne uvjete za rad koji ne ugrožavaju ničije zdravlje, a prvenstveno zdravlje svojih zaposlenika. Samim time potiče se zdravo i zadovoljavajuće radno okruženje, bez obzira na moguće prepreke.²⁴

3.1. Naputak za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, kao središnja ustanova sustava knjižničarstva u Hrvatskoj i matična knjižnica svih vrsta knjižnica, odlučila je izdati naputak o organiziranju rada knjižnica u trenutnim okolnostima.²⁵ Naputak se pobrinuo da knjižnica, unatoč teškim vremenima, nastavi svoj dotadašnji rad i bude što je više moguće dostupna svojim korisnicima. Naputak se oslanja na nužni rad u prostorima knjižnice i radu od kuće (virtualno, online okruženje). Za djelatnike čiji je rad u prostorima knjižnice nužan, rad je zamišljen tako da poštuje sve obavezne mjere zaštite. To podrazumijeva nošenje maske, obaveznu dezinfekciju ruku i udaljenost između djelatnika na radnom mjestu i u ostalim prostorima knjižnice. Uz mjere formirana su i dva tima koja se izmjenjuju svaka dva tjedna. Djelatnici kojima je omogućen rad od kuće organizirani su u tri dijela: online rad u sustavima, rad od kuće uz dogovoreni drugi sadržaj rada te pasivno dežurstvo bez konkretnog sadržaja rada.²⁶ Kada je u pitanju poslovanje knjižnice, Naputak nalaže da svim posuđenim tiskanim knjigama treba produžiti rok posudbe, da se svim zainteresiranim građanima

²² Usp. Odluka o organizaciji rada – COVID 19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/Odluka-o-organizaciji-rada-COVID-19.pdf> (2021-06-13)

²³ Usp. Isto.

²⁴ Usp. Odluka o organizaciji rada – COVID 19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/Odluka-o-organizaciji-rada-COVID-19.pdf> (2021-06-13)

²⁵ Usp. Naputak za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/NSK-naputak-za-rad-svih-vrsta-knji%C5%BEnica.pdf> (2021-07-10)

²⁶ Usp. Isto.

na području županije treba omogućiti pristup e-knjigama, bez obzira na to jesu li učlanjeni u određenu knjižnicu ili ne. Ovim se postupkom promovira knjižnica te na taj način pokušava pridobiti nove korisnike. Nadalje, knjižnica potiče organiziranje rada u virtualnom okruženju koji uključuje i online usluge za djecu i odrasle osobe koje su se do tada održavale u prostorima knjižnice. Usluge na koje se stavlja naglasak su one koje promiču i potiču čitanje, pa su se tako u virtualnim mjestima čitali odlomci iz knjiga, predstavljali novi naslovi, upoznavali autori koji su čitali vlastita djela te su se održavale razne edukativne radionice iz raznih područja.²⁷ Osim radionica i raznih kampanja koje su provedene za vrijeme pandemije, knjižnica je svoje korisnike potakla na izradu novih digitalnih proizvoda. Tako su mnogi korisnici, uz svoje knjižničare, bili potaknuti na rad na virtualnim izložbama, djeca na brojnim slagalicama, bojankama, crtežima i slično. Naputak također nalaže kako je vrlo važno da knjižnica bude dostupna svojim korisnicima na društvenim mrežama poput Facebooka, Instagrama ili Twittera. U ovome se pronalazi velika važnost jer potiče korisnike na korištenje izvora koji su relevantni i koji sadrže točne i sigurne informacije vezane uz temu koju pretražuju. Osim društvenih mreža, treba se pobrinuti da školske knjižnice budu vidljive na mrežnim stranicama škole kako bi se djecu usmjerilo i naučilo na komuniciranje i pronalaženje informacija na stranicama škole, a ne na društvenim mrežama.²⁸ Osim uputa za rad s korisnicima i pružanje usluga, Naputak izdvaja i poslove koje knjižnice mogu raditi bez obzira na online okruženje, a neke od njih su: recenziranje radova za zbornike i časopise, nabava građe, rad u informacijskim sustavima, pružanje stručno-savjetodavne pomoći knjižnicama na terenu, pripremanje znanstvenih i stručnih članaka i slično.²⁹ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu preporučila je i korištenje tematskog portala HKD-a pod nazivom „Knjižnice u doba COVID-19“. Portal je namijenjen svim knjižnicama, a cilj mu je prikupiti i objediniti podatke knjižnica koje su odgovorile na trenutnu, novonastalu situaciju pandemije koronavirusa. Portal objedinjuje sve informacije s društvenih mreža, ukazuje koje je knjižnične usluge moguće koristiti na daljinu, obavijesti o održavanju online sastanaka i slično. Nadalje, portal nudi vrlo korisnu mogućnost interaktivnih tablica gdje je moguće pretražiti sve što je potrebno jednom prosječnom korisniku. Tablice su otvorene za uređivanje svim posjetiteljima Portala što znači da svatko tko

²⁷ Usp. Naputak za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/NSK-naputak-za-rad-svih-vrsta-knji%C5%BEnica.pdf> (2021-07-10)

²⁸ Usp. Isto.

²⁹ Usp. Isto.

ima bilo kakvu informaciju koja može pomoći drugima da kvalitetnije i bolje pretražuju sadržaje online te, uz odobrenje administratora, može objaviti svoju objavu u interaktivnu tablicu. Tablica je podijeljena u pet stupaca: Digitalne zbirke i portali, Informacijsko-referalne i ostale usluge, Posudba i čitanje e-knjiga, Edukativni i zabavni sadržaji te Za knjižničare. Osim navedenih usluga, portal nudi mogućnost besplatnog pristupa e-knjizi „IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofa: središnji program za zaštitu i konzervaciju“. ³⁰ Ovaj je priručnik namijenjen knjižničnom osoblju, ali i svima koji žele pronaći korisne informacije o reakcijama i spremnosti u slučaju potencijalnih katastrofa. Priručnik nalaže kako je vrlo važno biti dobro unaprijed organiziran kako bi knjižnična građa, a zajedno s njom i knjižnično osoblje i korisnici knjižnice, bili sigurni i zaštićeni. ³¹

4. Rukovanje knjižničnom građom

Svjetska zdravstvena organizacija (*World Health Organization* - WHO) potvrdila je kako se virus SARS-CoV-2 prenosi neposrednim i neizravnim bliskim kontaktom sa zaraženim osobama. Imajući to na umu, knjige koje su vraćene u knjižnicu za vrijeme pandemije koronavirusa jedne su od mogućih prenositelja virusa. Kako bi se riješio ovaj problem, jedna od vodećih organizacija koja se bavi zaštitom građe u SAD, *The Northeast Document Conservation Center* - NEDCC preporučuje da se knjige stavljaju u karantenu nakon što ih preuzme osoblje ili korisnik. Prema istraživanjima znanstvenika, virus SARS-CoV-1 zadržava se do 24 sata na kartonskim površinama te 2 do 3 dana na plastičnim površinama. ³² Knjiga bi u karanteni trebala boraviti od 24 do 48 sati, a ukoliko nije moguće odvojiti prostor u kojemu će se to odvijati, osoblje može odlagati knjige u vreće ili kante kako nitko ne bi s njima dolazio u doticaj. Karantena ne zahtijeva nikakvu posebnu obuku i ne riskira oštećenje građe. Ono što se nikako ne preporučuje je korištenje dezinficijensa na knjigama i čvrsto zatvaranje određenih vreća i kanti u kojima se nalaze knjige kako bi prevenirali stvaranje potencijalnih štetočina knjigama. ³³ Odluke koje se donose trebale bi biti

³⁰ Usp. Knjižnice u doba COVID-19. URL: <http://covid19.hkdrustvo.hr/> (2021-09-01)

³¹ Usp. McIlwaine, John. IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofa. // Hrvatsko knjižničarsko društvo (2012). URL: <https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/IFLA-in%20kratki%20prirucnik%20za%20pripravnost%20-%20McIlwaine,%20John.pdf> (2021-09-20)

³² Usp. Van Doremalen, Neeltje; Bushmaker, Trenton; Morris, Dylan H. Aerosol and surface stability of HCoV-19 (SARS-CoV-2) compared to SARS-CoV-1 URL: <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.03.09.20033217v1.full.pdf> (2021-08-15)

³³ Usp. Emergency management. 3.5 Disinfecting Books and Other Collections. URL: <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.5-disinfecting-books> (2021-07-10)

utemeljene na znanstvenim istraživanjima koja se bave ispitivanjem koronavirusa na određenim materijalima poput plastike, kartona, papira i slično. Istraživanja pokazuju kako virus SARS-CoV-2 gubi sposobnost održavanja na površinama i materijalima kao što je karton, a vrlo dobro prijanja na plastične površine. Upravo ova spoznaja pomogla je Ministarstvu zdravstva Republike Hrvatske u određivanju vremena koje bi knjiga morala provesti u karanteni. Tako bi knjige koje su prekrivene, npr. poliesterom ili nekom drugom plastikom trebale boraviti u karanteni duže nego knjige čije su korice napravljene od kartonskih materijala. Isto tako, znanstveno je dokazano da su hladne temperature pogodne za virus, a toplije temperature smanjuju njegovo trajanje. Svaka je knjižnica dužna poznavati najnovije znanstvene spoznaje, isto kao opasnosti i štete koju je moguće izazvati nepravilnim rukovanjem knjigama.³⁴ Kada govorimo o dezinfekciji zbirke, strogo se zabranjuje dezinficiranje bilo koje vrste građe, a ponajviše knjižnične građe i arhivskog gradiva. Dezinficijensi mogu ostaviti velike posljedice ukoliko dođu u doticaj s građom. Mogu prouzrokovati tragove vlage, promjenu boje i mrlje. Osim toga, u ovim se proizvodima nalaze kemikalije koje s vremenom mogu reagirati s materijalima od kojih je načinjena knjižnična građa. Građa tako s vremenom postaje krhka, slaba i lako se uništava. Kongresna knjižnica provela je istraživanje u kojemu je preispitan učinak dezinfekcijskih sredstava na materijale napravljene na bazi papira. Istraživanje je provedeno na nekoliko vrsta papira i dvije klase dezinfekcijskih sredstava (na bazi vode i na bazi alkohola). Vrste testiranog papira uključivale su novinski papir, papir premazan sjajem, *Whatman filter* (papir koji sadrži veliki postotak celuloze) te *Mead Bond* papir. Na papirima je testirano pet dezinfekcijskih sredstava, tri na bazi vode te dva na bazi alkohola. Kako bi se kvalitetno procijenio utjecaj dezinfekcijskih sredstava za ruke na papir, papiri su premazani sredstvima te ostavljeni da se osuše, a zatim i odležali na 90 °C i 50 % relativne vlažnosti (Slika 1.).³⁵

³⁴ Usp. Emergency management. 3.5 Disinfecting Books and Other Collections. URL: <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.5-disinfecting-books> (2021-07-10)

³⁵ Usp. The Impact of Hand Sanitizers on Collection Materials. URL: <https://www.loc.gov/preservation/scientists/projects/sanitize.html> (2021-09-20)

Slika 1. Starenje premazanih papira u pećnici.³⁶

Rezultati istraživanja pokazali su povećanje žutila papira koji su premazani dezinfekcijskim sredstvima u odnosu na čisti papir, iako su svi uzorci papira boravili u jednakim uvjetima. Isto tako, sredstva za dezinfekciju na bazi alkohola pokazala su znatno veće promjene u odnosu na sredstva na bazi vode. Sredstva na bazi vode pokazala su minimalnu ili nikakvu razliku u boji papira. Iz ovog se istraživanja može zaključiti da, iako se pranje ruku preporučuje kao viši nivo sigurnosti od dezinfekcije ruku, bilo bi poželjno da sredstva koja se nude budu na bazi vode kako bi se preveniralo oštećenje knjižnične građe.³⁷ Umjesto dezinfekcije, osoblju se preporučuje i prakticiranje, tzv. higijenske prakse. Higijenska praksa podrazumijeva često pranje ruku, ponajviše prije i poslije rukovanja knjižničnom građom, korištenje jednokratne papirne pregrade na materijalima koje nije moguće očistiti, nošenje zaštitne maske koja prekriva usta i nos te redovito čišćenje površina koje su često u uporabi.³⁸ Uz dezinficiranje, znanstvenici ne preporučuju i zamagljivanje prostora te obradu ultraljubičastim (UV) zračenjem i toplinom kako bi se uništio virus. Zamagljivanje nije učinkovito na knjigama koje su naslagane ili uložene u police te nije

³⁶ Isto.

³⁷ Usp. Isto.

³⁸ Usp. Emergency management. Hygiene Practices. URL: <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.5-disinfecting-books> (2021-07-10)

učinkovit način sterilizacije. Građa nakon ovog procesa može biti vrlo oštećena te može započeti proces razgradnje.³⁹ Ultraljubičasto zračenje kao sterilizacijski proces vrlo je štetan ne samo za knjižničnu građu, već i za čovjeka. UV zrake uzrokuju svjetlosna oštećenja na različitim oblicima knjižnične građe, građa može izbljedjeti ili promijeniti boju, a pretjeranim izlaganjem UV zrakama moguće je i raspadanje građe. Iako je dokazano da više temperature smanjuju učinkovitost virusa, kada je riječ o knjižničnoj građi ne preporučuje se njeno izlaganje visokim temperatura niti toplinskoj obradi. Kako bi se virus uništio toplinom, potrebno je knjižničnu građu izložiti visokim temperaturama u razdoblju od 20 minuta ili čak i više. Stoga, uzevši u obzir intenzitet i vremenski period izlaganja visokoj temperaturu, toplinska obrada može ostaviti ozbiljne posljedice na građu. Uz to, pojedine knjige mogu sadržavati neke metalne dijelove te izlaganje tih dijelova toplini može dovesti do zapaljenja i još veće katastrofe.⁴⁰ Većina knjiga ima korice čiji vanjski sloj čini sjajni omot koji knjigu čini donekle otpornom na vlagu, ali ne u potpunosti. Ukoliko se knjige brišu različitim maramicama, dezinficijensima ili ostalim vlažnim sredstvima, potrebno ih je ostaviti da stoje uspravno prije nego što se ulože u policu. Na taj će se način knjiga osušiti prije nego što dođe u kontakt s drugim knjigama te će se spriječiti lijepljenje korica knjiga, a naposljetku i samo oštećenje knjige.⁴¹ Uvidjevši rizik cijele situacije i potencijalno uništavanje knjižnične građe, knjižnica odgovor na izazove pronalazi u digitalizaciji svojih sadržaja te, više nego ranije, započinje s prijedlozima projekata digitalizacije građe i njeno usavršavanje kako bi unatoč nepovoljnom okruženju mogla nastaviti što kvalitetnije pružati svoje usluge.

4.1. Digitalizacija građe

Kao odgovor na jedan od izazova pandemije, korištenje knjižnične građe, pokazala se digitalizacija sadržaja iz njihovih prvobitnih fizičkih oblika u njihove digitalne inačice (kopije). Sve većim iskazivanjem interesa za digitalne sadržaje i usluge, stvaraju se brojni novi projekti s ciljem digitaliziranja sadržaja koji će uvelike poboljšati usluge knjižnice. Jedan od glavnih izazova za vrijeme pandemije smatra se nemogućnost dolazaka korisnika u knjižnicu, barem ne na način na koji se u knjižnici boravilo do sada. Upravo iz tog razloga dolazi do većeg interesa za

³⁹ Usp. Emergency management. Disinfecting Collections. URL: <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.5-disinfecting-books> (2021-07-10)

⁴⁰ Usp. Emergency management. Disinfecting Collections. URL: <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.5-disinfecting-books> (2021-07-10)

⁴¹ Usp. How to disinfect books: A discussion. URL: <https://bookriot.com/how-to-disinfect-books/> (2021-08-15)

digitalizacijom građe kako bi se korisnicima omogućio pristup građi bez dolaska u prostore knjižnice. Digitalizaciju čine brojni koraci poput snimanja, pohrane, obrade podataka korištenjem prikladne kamere, računala i skenera. Sve je te korake potrebno precizno i točno odraditi kako bi sadržaji bili kvalitetni korisnicima za korištenje.⁴² Digitalizacija knjižnične građe omogućuje otvoren pristup zbirkama što većem broju korisnika. To je jedna od glavnih prednosti ovakve vrste građe – brzina, dostupnost i lagano korištenje. Iako vrlo korisna, digitalizacija zahtijeva dodatnu edukaciju osoblja i kupovinu nove opreme potrebne za digitaliziranje sadržaja što iz ovog izazova korištenja otvara nove izazove. Financijski trošak jedan je od najvećih nedostataka procesa digitaliziranja knjižnične građe. Troškovi rastu ovisno o vrijednosti, složenosti i stanju dokumenta koji će biti podvrgnut procesu.⁴³ Osim brzine i lakog korištenja, prednost digitalizacije je i mogućnost pretraživanja OCR-a i brzog pretraživanja baza podataka.⁴⁴ Digitalizacijom se lako povezuju različite vrste digitalne građe, lako se povezuju zbirke ili dijelovi zbirki te se razvijaju razne nove usluge kao npr. raspačavanje i dostava primjeraka građe.⁴⁵ Digitalizacija se provodi kako bi se zaštitio izvornik, kako bi se poboljšala dostupnost građe kao i stvaranje novih usluga i proizvoda te upotpunjavanje fondova i suradnje. Kako bi digitalizacija postigla svoju svrhu, potrebno je postaviti kriterije po kojima se određena građa odabire. Uz to, učinkovitost digitalizacije ovisi o načinu organizacije, opisu digitalnih zbirki, obrađenosti, mogućnostima i svojstvima informacijskih sustava koji omogućavaju dostupnost digitalnih zbirki.⁴⁶ Građa za digitalizaciju odabire se pod utjecajem različitih okolnosti, neke od njih su autorsko pravo koje nosi građa, zadaće ustanove koja provodi digitalizaciju te ciljane skupina kojima je ta građa namijenjena. Kako bi se odlučilo koja će građa biti digitalizirana, bitno je procijeniti građu na osnovu njezine vrijednosti.⁴⁷ Iako vrlo zahtjevan proces, u vrijeme pandemije sve je više građe koja se digitalizira, a ne spada u navedene kategorije. Unatoč nedostacima, širenjem digitalizacije

⁴² Usp. Mušnjak, Tatjana. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom /sastavili i uredili Edward P. Adcock s Marie-Thérèsom Varlamoff i Virginio Kremp; – Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo 2003. – (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva; knj. 11). // Arhivski vjesnik 46, br. 1 (2003), str. 309-312. <https://hrcak.srce.hr/7420>Knjižnice u doba COVID-19. URL: <http://covid19.hkdrustvo.hr/> (2021-09-01)

⁴³ Faletar Tanacković, Sanjica. "Digitalizacija knjižnične građe u Hrvatskoj - strategija i projekti. // Knjižničarstvo 9-10, 1-2(2008), str. 75-83. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:770908> (2021-09-18)

⁴⁴ Usp. Isto.

⁴⁵ Smjernice za odabir građe za digitalizaciju. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2021-09-11)

⁴⁶ Smjernice za odabir građe za digitalizaciju. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2021-09-11)

⁴⁷ Usp. Smjernice za odabir građe za digitalizaciju. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2021-09-11)

širi se i kulturna osvještenost, sadržaji su dostupniji, a korisnici zadovoljniji, rad na daljinu se uvelike poboljšava te se prepoznaje vrijednost digitalnih sadržaja kao važnog oblika razmjene i osiguravanja dostupnosti informacija u kriznim situacijama.

5. Suočavanje s pandemijom na primjeru Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, kao središnja knjižnica Republike Hrvatske, bila je jedan od izvora informacija vezanih za knjižnice u vrijeme pandemije koronavirusa. Rastom broja slučajeva zaraženih koronavirusom, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu je, poput svih knjižnica u državi, uvela smjernice koje su ograničavale dotadašnji sustav rada. Tijekom cijele pandemije Knjižnica je prenosila važne informacije, obavještavala o zatvaranju/otvaranju svojih prostora te pružala pristup važnim dokumentima poput protokola za korištenje knjižnice ili smjernica za zaštitu građe. Protokol za korisnike nalagao je kako broj korisnika u prostoru knjižnice i čitaonice mora biti ograničen. Knjižnica je omogućila pristup podacima o broju korisnika u stvarnome vremenu dostupan na mrežnoj stranici Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu kako bi svaki korisnik u trenutku posjeta mogao provjeriti je li moguće pristupiti prostorima knjižnice. Osim prostora knjižnice, moguće je provjeriti i popunjenost mjesta u čitaonicama putem elektroničke pošte ili telefonskog poziva.⁴⁸ Nadalje, prije ulaska u prostore Knjižnice obavezno je na lice pravilno staviti zaštitnu masku te ju nositi u svim prostorima Knjižnice. Na ulazu obavezno je mjerenje tjelesne temperature, a osobama čija temperatura prelazi 37,2 °C ulazak nije dopušten. Obavezna je i dezinfekcija ruku i korištenje košarica za knjige. Boravak u prostorima knjižnice je ograničen, koriste se uobičajene rute kretanja te je potrebno držati propisanu distancu od 2 metra i izbjegavati druženja u skupinama. Građa koja je vraćena u knjižnicu ostavlja se na mjestu označenom za to, a nakon toga građa se smješta u karantenu. Sva ova pravila i smjernice vrlo su jasno navedeni na raznim plakatima (Slika 2.) postavljenim po cijeloj Knjižnici kako bi korisnik u svakom trenutku boravka obraćao pažnju na sigurno ponašanje.⁴⁹ Osim informacija o odgovornom ponašanju u svojim prostorima, Knjižnica je

⁴⁸ Usp. Pravila ponašanja korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u uvjetima pandemije COVID-19 – 28. kolovoza 2020. URL: <https://www.nsk.hr/pravila-ponasanja-korisnika-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-u-uvjetima-pandemije-covid-19-28-kolovoza-2020/> (2021-09-21)

⁴⁹ Usp. Pravila ponašanja korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u uvjetima pandemije COVID-19 – 28. kolovoza 2020. URL: <https://www.nsk.hr/pravila-ponasanja-korisnika-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-u-uvjetima-pandemije-covid-19-28-kolovoza-2020/> (2021-09-21)

prenosila informacije vezane uz događaje koji su bili predviđeni za odvijanje u vrijeme pandemije. U početku su zatvaranjem knjižnice svi događaji bili otkazani ili odgođeni, ali razvojem situacije i snalaženjem u tehnološkom okruženju Knjižnica je brojne događaje održala u virtualnim prostorima. Tako je, na primjer, manifestacija „Noć knjige“ koja se aktivno održava od 2012. godine, održana u virtualnoj inačici, a prijave su se održavale putem online prijavnice koju je bilo moguće pronaći na mrežnoj stranici Knjižnice.⁵⁰

Slika 2. Plakat sa smjernicama o pravilnoj posudbi građe.⁵¹

Osim mrežne stranice, Knjižnica ima vrlo aktivne društvene mreže. Na njima se nalaze brojni sadržaji vezani uz Knjižnicu poput obavijesti o poslovanju, novosti vezane uz baze podataka, nadolazeći projekti i događaji, a osim toga moguće je i pronaći različite zanimljivosti o knjigama i utjecajnim, svjetski poznatim autorima. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu također je

⁵⁰ Usp. Vizualno rješenje Noći knjige 2020. URL: <https://www.nsk.hr/vizualno-rjesenje-noci-knjige-2020/> (2021-09-21)

⁵¹ Posudba građe u uvjetima bolesti COVID-19. URL: <https://www.nsk.hr/posudba-knjiznicne-grade-u-uvjetima-bolesti-covid-19/> (2021-09-21)

izdala brojne naputke vezane uz sigurnu posudbu. Građu je potrebno postaviti na prethodno dezinficirano mjesto predviđeno za vraćanje građe gdje će knjižničar, uz korištenje rukavica i zaštitne maske za lice, građu smjestiti u košare za karantenu. Nakon toga, pult se dezinficira te je spreman za novog korisnika. Nakon boravka u karanteni, knjiga se ponovno ulaže na police te je spremna za ponovnu posudbu.⁵²

⁵² Posudba građe u uvjetima bolesti COVID-19. URL: <https://www.nsk.hr/posudba-knjiznicne-grade-u-uvjetima-bolesti-covid-19/> (2021-09-21)

6. Zaključak

U vrijeme pandemije koronavirusa knjižnica se suočila s brojnim izazovima korištenja svoje građe. Kao iznimno zahtjevne izazove u razdoblju pandemije koronavirusa možemo izdvojiti nova ograničenja pri rukovanju građom kao i korištenje iste od strane korisnika. Poslovanje je preusmjereno u virtualna okruženja, a građu je potrebno maksimalno očuvati kako ne bi bila potencijalni izvor zaraze među korisnicima, ali i djelatnicima. Maske, pranje ruku nakon kontakta s različitim površinama koje nisu prethodno dezinficirane, držanje socijalne distance i ostali koraci samo su mali koraci u suočavanju s pandemijom. Osim navedenog, bilo je važno na siguran način zaštititi knjižničnu građu. Poduzimanjem svih potrebnih mjera za zaštitu građe, složenih koraka zaštite i prevencije zaštite, knjižnica se na siguran način suočila s novonastalom situacijom. Kako bi zaštita bila uspješna, kako za osoblje, tako i za korisnike, bilo je potrebno educirati knjižnično osoblje o rukovanju s građom koja dopiše u knjižnicu nakon posudbe. Osim osoblja, bilo je potrebno educirati i korisnike o onome što mogu učiniti kako građa koju posuđuju ne bi bila oštećena raznim dezinfekcijskim sredstvima koja su neophodna u trenutnom razdoblju. Osim zaštite knjižnične građe, bilo je potrebno smanjiti broj korisnika knjižnice, a time smanjiti pretjerano susretanje ljudi u zatvorenom prostoru. Pandemija koronavirusa je uvelike promijenila način poslovanja knjižnice te ukazala na važnost pravilnog rukovanja knjigama i preventivne zaštite građe, što se očituje u primjeru poslovanja Nacionalne i svuečilišne knjižnice u Zagrebu koja je svoju dotadašnju organizaciju morala preoblikovati prema novonastaloj situaciji. Uvođenje raznih mjera sigurnosti i zaštite građe, promjene u poslovanju s korisnicima, ograničavanje broja korisnika dostupnih u prostorima knjižnice samo su neki od problema koji su zahtjevali novu potpuno novi način pristupa. Unatoč tome, kvalitetnim obrazovanjem osoblja, dobrom organizacijom i dostupnim resursima omogućena je ustrajnost knjižnice u svojim glavnim ciljevima – skladištenja informacija, zaštite građe i davanje na korištenje informacija svojim korisnicima.

7. Literatura

About IFLA. URL: <https://www.ifla.org/about> (2021-06-12)

Digitalizacija arhivske, knjižnične i muzejske građe (pregled sa stanjem 25.1.2021.). URL: <https://min-kulture.gov.hr/financiranje/odobreni-programi-u-2021-godini/digitalizacija-arhivske-knjiznicne-i-muzejske-gradje-pregled-sa-stanjem-25-1-2021/20475> (2021-09-11)

Emergency management. 3.5 Disinfecting Books and Other Collections. URL: <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.5-disinfecting-books> (2021-07-10)

Emergency management. Hygiene Practices. URL: <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3.-emergency-management/3.5-disinfecting-books> (2021-07-10)

Faletar Tanacković, Sanjica. Digitalizacija knjižnične građe u Hrvatskoj - strategija i projekti. // Knjižničarstvo 9-10, 1-2(2008), str. 75-83. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:770908>

Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. // Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke." Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 1-36. URL: <https://hrcak.srce.hr/80113> (2021-09-17)

Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // Libellarium 1, 2(2008), str. 203-220. <https://hrcak.srce.hr/37156> (2021-09-20)

How to disinfect books: A discussion. URL: <https://bookriot.com/how-to-disinfect-books/> (2021-08-15)

How To Use Your Classroom Library during COVID. URL: <https://natalielynnkindergarten.com/how-to-use-your-classroom-library-during-covid/> (2021-09-20)

Knjižnice u doba COVID-19. URL: <http://covid19.hkdrustvo.hr/> (2021-09-01)

Mušnjak, Tatjana. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom /sastavili i uredili Edward P. Adcock s Marie-Thérèsom Varlamoff i Virginiom Kremp; – Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo 2003. – (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva; knj. 11). // Arhivski vjesnik 46, 1(2003), str. 309-312. URL: <https://hrcak.srce.hr/> (2021-09-20)

McIlwaine, John. IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofa. // Hrvatsko knjižničarsko društvo (2012). URL: <https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/IFLA-in%20kratki%20prirucnik%20za%20pripravnost%20-%20McIlwaine,%20John.pdf> (2021-09-20)

Naputak za rad hrvatskih knjižnica, s posebnim osvrtom na rad narodnih i školskih knjižnica za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/NSK-naputak-za-rad-svih-vrsta-knji%C5%BEnica.pdf> (2021-07-10)

Nielsen, Erland K., Digitisation of Library material in Europe: Problems, Obstacles and Perspectives anno 2007., 2008. URL: <https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7901/galley/8133/download/> (2021-09-21)

Obavijest korisnicima Knjižnice – 16. ožujka 2020., 9.30, 18.3.2021. URL: <https://www.nsk.hr/obavijest-korisnicima-knjiznice-16-ozujka-2020-u-9-30/> (2021-06-12)

Obavijest korisnicima o zatvaranju Knjižnice u skladu s mjerama suzbijanja širenja bolesti COVID-19 – 19. ožujka 2020., 7.30, 19.3.2020. URL: <https://www.nsk.hr/obavijest-korisnicima-o-zatvaranju-knjiznice-u-skladu-s-mjerama-suzbijanja-sirenja-bolesti-covid-19-19-ozujka-2020-7-30/> (2021-06-12)

Odluka o organizaciji rada – COVID 19. URL: <https://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/04/Odluka-o-organizaciji-rada-COVID-19.pdf> (2021-06-13)

Posudba građe u uvjetima bolesti COVID-19. URL: <https://www.nsk.hr/posudba-knjiznicne-grade-u-uvjetima-bolesti-covid-19/> (2021-09-21)

Pravila ponašanja korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u uvjetima pandemije COVID-19 – 28. kolovoza 2020. URL: <https://www.nsk.hr/pravila-ponasanja-korisnika-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-u-uvjetima-pandemije-covid-19-28-kolovoza-2020/> (2021-09-21)

Preporuke za rad sveučilišnih, visokoškolskih, znanstvenih i specijalnih knjižnica tijekom epidemije koronavirusa (COVID-19). URL: <http://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2020/11/Preporuke-za-rad-sveucilisnih-visokoskolskih-znanstvenih-i-specijalnih-knjiznica-2020-11-27.pdf> (2021-06-14)

Recommendations for reopening libraries (as of April 23, 2020) URL:
https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/guidance_for_re-opening_libraries_dbv_23_april.pdf (2021-06-12)

Smjernice za odabir građe za digitalizaciju. URL:
https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2021-09-11)

The Impact of Hand Sanitizers on Collection Materials. URL:
<https://www.loc.gov/preservation/scientists/projects/sanitize.html> (2021-09-18)

Van Doremalen, Neeltje; Bushmaker, Trenton; Morris, Dylan H. Aerosol and surface stability of HCoV-19 (SARS-CoV-2) compared to SARS-CoV-1 URL:
<https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.03.09.20033217v1.full.pdf> (2021-08-15)